

WIESŁAW BAR

OD NIEWYGODNEGO BISKUPA DO NIEWYGODNEJ DECYZJI O UZNANIU JEGO MĘCZEŃSTWA

Dnia 8 czerwca 2018 r. papież Franciszek upoważnił Kongregację Spraw Kanonizacyjnych do promulgowania dekretów o uznaniu męczeństwa Sług Bożych – biskupa Enrique Angelelli Carletti, kapłana diecezjalnego ks. Gabriela Longueville, zakonnika – o. Carlosa de Dios Murias (franciszkanina, OFMConv) oraz świeckiego – Wencelao Pedernera, męża i ojca rodziny, zamordowanych w Argentynie w okresie tzw. brudnej wojny¹. Uroczystości beatyfikacyjne odbędą się w La Rioja 27 kwietnia 2019 r.

Już wcześniej przeprowadzona beatyfikacja abpa O.Romero (2015), a 21 października 2018 r. jego kanonizacja – po uprzednim uznaniu cudu – w niektórych kręgach wywołała dyskusje na temat zmiany pojęcia męczeństwa przez papieża Franciszka². Kolejnym impulsem do dalszych ocen stało się wydanie wyżej wymienionych dekretów. Czy twierdzenia takie są uzasadnione, prawdziwe? Na ile odpowiadają stanowi prawnemu i faktycznemu?

Z uwagi na to, że sprawa beatyfikacyjna dotyczy osób z innego kontynentu, wiąże się z wydarzeniami dla wielu odległymi również w czasie, najpierw przedstawione

Prof. dr hab. WIESŁAW BAR OFMConv – kierownik Katedry Prawa Kanonizacyjnego i Sakramentów Świętych, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: wiesbar@interia.pl; <https://orcid.org/0000-0002-8205-6678>

¹ M.D. COLOMBO, *Reconocimiento del Martirio de Mons. Angelelli, los padres Murias y Longueville y el laico Wencelao Pedernera*, Circ. Nro. 24/2018 (8.06.2018), [w:] <https://diocesisdelarioja.wordpress.com/2018/06/08/1272/> [dostęp: 1.10.2018]; <http://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/06/09/180609a.html> [11.10.2018].

² Zob. W. BAR, *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Franciszka*, [w:] *Prawo i praktyka kanonizacyjna za pontyfikatu papieża Franciszka*, red. L. Fiejdasz–Buczek, Lublin: Wydawnictwo KUL 2018, s. 17-22 [w druku].

będą sylwetki Męczenników (I) i przebieg procesów beatyfikacyjnych (II), a następnie wysuwane zastrzeżenia oraz ich ocena z punktu widzenia prawa i praktyki kanonizacyjnej (III).

I. BŁOGOSŁAWIENI MĘCZENNICY Z DIECEZJI LA RIOJA

1. BISKUP ENRIQUE ANGELELLI

Enrique Angelelli Carletti urodził się w argentyńskiej Kordobie (Córdoba) 18 lipca 1923 r., w rodzinie włoskich imigrantów Jana i Celiny³. Po edukacji elementarnej, w wieku 15 lat rozpoczął naukę w Seminario del Loreto, studiując nauki humanistyczne i filozofię. Wysłany na dalsze studia do Rzymu, przyjął tam święcenia kapłańskie 9 października 1949 r. Uzyskawszy licencjat z prawa kanonicznego na Uniwersytecie Gregoriańskim, jesienią 1951 r. powrócił do diecezji, gdzie był wikariuszem w parafii Alto Alberdi i posługiwał jako kapelan szpitalny. Od 1952 r. oddawał się duszpasterstwu młodzieży (m.in. utworzył katolickie ruchy młodzieżowe: studencki i robotniczy JOC – Gioventù Operaia Cattolica oraz JUC – Gioventu Universitaria Cattolica), jako asystent tychże organizacji; uczył w seminarium oraz coraz odważniej docierał do skupisk biedy – *villas miserias*.

Dnia 12 grudnia 1960 r. papież Jan XXIII ustanowił go biskupem pomocniczym diecezji Córdoba, gdzie posługiwał w duchu wyżej wspomnianym. Uczestniczył w trzech ostatnich sesjach Soboru Watykańskiego II (1962-1965); w okresie tym zaczął wspomagać ruch księży dla Trzeciego Świata (Il Movimento dei Sacerdoti per il Terzo Mondo).

Biskupem diecezjalnym w La Rioja został mianowany przez Pawła VI dnia 11 lipca 1968 r., a urząd objął 24 sierpnia tegoż, czyli w dniu rozpoczęcia w Medellín II konferencji Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej CELAM [Consejo Episcopal Latinoamericano], na której opowiedziano się w posłudze Kościoła za wrażliwością na sprawy społeczne, za opcją na rzecz ubogich⁴.

³ Zob. TENZE, *O Biskupie niewygodnym dla rządzących*, [w:] *Gaudium in litteris*, red. W. Bajor [i in.], Lublin: Wydawnictwo KUL 2009, s. 489-499; L.O. OLIBERTI, P.N. PASTRONE, *Enrique Angelelli, obispo de la Rioja: a imagen de Buen Pastor*, Buenos Aires: Ed. Guadalupe Agape Libros 2016, bibliografia, s. 97-103. Najobszerniejsza biografia: L.M. BARONETTO, *Vida y Martirio de Mons. Angelelli Obispo de la Iglesia Católica*, wyd. 2, Córdoba: Ed. Tiempo Latinoamericano 2006.

⁴ Zob. wydanie dokumentów pięciu konferencji: *Las Cinco Conferencias Generales del Episcopado Latinoamericano*, Bogotá: CELAM 2014, ss. 956. Ich przedstawienie w języku polskim: J. TOMASZEWSKI, *Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej. Las Cinco Conferencias Generales del Episcopado Latinoamericano*, „Roczniki Teologii Katolickiej” 14 (2015), nr 2, s. 171-174 (recenzja zbioru)

Angelelli był trzecim biskupem w historii diecezji La Rioja (Dioecesis Rioiensis), utworzonej 20 kwietnia 1934 r. przez Piusa XI bullą *Nobilis Argentinae nationis Ecclesiae*, obejmującą całe terytorium prowincji La Rioja⁵. Poznając warunki życia i pracy wiernych, postawił na ich wychowanie „do wolności”. Pozostawał w bliskości z robotnikami i chłopami, odwiedzając ich, promując ideę spółdzielczości, by przeciwstawić się ich wykorzystywaniu przez najbogatszych i „potężnych” w regionie. Potępiał lichwę, handel narkotykami, domy hazardu, czerpiących zyski ze zorganizowanej prostytucji⁶. Dlatego ściągnął na siebie gniew najmożniejszych, którzy podżegali przeciw Biskupowi kupców i właścicieli ziemskich. Dnia 13 czerwca 1973 r. posunięto się nawet do obrzucania go kamieniami w czasie celebrowania Mszy św. odpustowej w Anillaco. Nadal prowadził działalność na rzecz ubogich tłumacząc, że nie może jej zaprzestać, bo Bóg nie chce zrezygnowanych mężczyzn i kobiet, ale by „pokojowo walczyli o wolność, a nie kończyli w nowym niewolnictwie”. Radio wprowadziło bojkot transmisji jego Mszy św. z katedry⁷. Biskup to skomentował następująco: „Jeśli nawet zmuszają nas do milczenia, Chrystus mówi”, dodając: „Na żadnej stronicy Ewangelii nie ma nakazu by być głupim, mieć zamknięte oczy, czy zatkałe uszy”⁸.

Donosy do Stolicy Apostolskiej poskutkowały wysłaniem przez papieża Pawła VI wizytatora. Wyznaczony przez niego abp Vicente Zaspé, stwierdził: „Angelelli nie jest ani komunistą ani marksistą, lecz biskupem katolickim w pełnej jedności z Papieżem”, dodając iż posługa Kościoła lokalnego jest w zgodzie z posługą pastoralną Kościoła powszechnego, który chce kontynuować

oraz A. PIETRZAK, *Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła*, Pieniężno: Referat Misyjny Seminarium Duchownego Werbistów 2002.

⁵ Stało się to przy podniesieniu diecezji Córdoba do rangi metropolii, w skład której weszła nowa diecezja La Rioja. PIUS EPISCOPUS, De nova erectione et cumscriptione dioecesium provinciarumque ecclesiasticarum in Republica Argentina *Nobilis Argentinae nationis Ecclesia* (20.04.1934), AAS 27 (1935), s. 258 i 261. Dekret No. 45.984 z 24 lipca 1934; państwowa ustawa autoryzująca jej powstanie: *Ley 11.715*, Buenos Aires, 20 de Septiembre de 1933, „Boletín Oficial” 5 de Abril de 1934; zob.: <http://www.sajj.gob.ar/11715-nacional-creacion-dioecesis-lns0002516-1933-09-20/123456789-0abc-defg-g61-52000scanyel> [dostęp: 1.10.2018].

⁶ O sytuacji, w tym politycznej, w Prowincji zob. P. NAZARENO PASTRONE, *Mons. Enrique Angelelli, testigo de la Fe*, „Revista Teología” 42 (2015), nr 118, s. 53-54.

⁷ Zostały one wydane w 10. rocznicę śmierci Biskupa: *Pastor y Profeta. Mensajes de Monseñor Angelelli*, Ed. Claretiana, Buenos Aires 1986. Nowe wydanie zostało przygotowane przez Editorial Tiempo Latinoamericano: *Misas Radiales Mons. Angelelli. Prólogo de Leonardo Boff. Tomo I, año 1968-69-70*, Córdoba 1996; *Misas Radiales Mons. Angelelli II. Prólogo del obispo Pedro Casaldáliga, Tomo II, año 1971*, Córdoba 1998; *Misas Radiales Mons. Angelelli III. Homilias radiales del los años 1972/73, Tomo III*, Córdoba 2012; *Misas Radiales Mons. Angelelli, Homilias radiales del los años 1974 – 1975 – 1976, Tomo IV*, Córdoba 2012. Zachowane nagrania udostępniła diecezja La Rioja w 2015 r.: *Homilias radiales de Mons. Angelelli*, [w:] www.dioecesisdelarioja.wordpress.com [dostęp: 10.10.2018].

⁸ NAZARENO PASTRONE, *Mons. Enrique Angelelli, testigo de la Fe*, s. 55.

dzieło, żyjąc postanowieniami Soboru Watykańskiego II, tymi z Medellin (CELAM 1968) i San Miguel (1969), by „być w służbie dla ubogich”⁹.

W czasie wizyty *ad limina* w 1974 r., radzono Biskupowi, aby pozostał w Rzymie, z uwagi na ryzyko, jakie wiąże się z jego powrotem do Argentyny. Takiej opcji jednak nie brał pod uwagę. Sytuacja zmieniła się po zamachu stanu z 24 marca 1976 r. Słał raporty po zatrzymaniach kapłanów i zakonników. Jednak dostrzegając próbę poróżnienia biskupów między sobą, przy wykorzystaniu jego przykładu, 26 kwietnia napisał list do abpa Zaspę oddając się do dyspozycji Kościoła i wyrażając gotowość rezygnacji dla dobra wspólnego, jeśli kontynuacja misji miałyby „przyprawiać o ból głowy Stolicę Apostolską, nuncjusza czy braci biskupów”¹⁰.

Nie opuścił jednak diecezji nawet wtedy, gdy 18 lipca 1976 r. zamordowano w jego diecezji o. Carlosa de Dios Muriasa oraz ks. Gabriela Longueville. Gdy usiłował ustalić okoliczności śmierci tych dwóch kapłanów usłyszał z ust gen. Luciano Benjamina Menendezza słowa: „Ekscelencja musi bardzo uważać”. Wkrótce, 4 sierpnia, śmierć dotknęła również Biskupa w Punta de Los Llanos.

Po sprowokowanym wypadku drogowym, z samochodu zniknęła dokumentacja z wynikami prowadzonego przez niego śledztwa w sprawie morderstwa wymienionych dwóch kapłanów. Wcześniej Biskup wysłał kopię dokumentów w sprawie zbrodni junty wojskowej do Stolicy Apostolskiej. Kopia ta, za pozwoleniem papieża Franciszka, w 2014 r. posłużyła w procesie karnym sprawców, w którym oskarżycielem posiłkowym był bp Marcelo Daniel Colombo, ówczesny rządca diecezji La Rioja.

Dopiero 4 lipca 2014 r. sąd miasta La Rioja skazał na dożywotnie pozbawienie wolności wspomnianego generała i Luisa Estrellę, za organizację i zlecenie zabójstwa Biskupa, uznawanego za wroga dyktatury Jorge Rafaela Videli¹¹.

2. MĘCZENNICZY Z CHAMICAL

Carlos de Dios Murias urodził się w San Carlos Minas, w prowincji Córdoba, 10 października 1945 r., w rodzinie nauczycielki oraz agenta nieruchomości i polityka na szczeblu prowincji. Swego jedynego syna (miał trzy siostry), ojciec widział na ścieżce kariery wojskowej, dlatego ten podjął naukę w wojskowym

⁹ Tamże, s. 56.

¹⁰ Tamże, s. 58.

¹¹ *To nie był dziwny wypadek. Wyroki za zamordowanie bpa Angelellego* (5.07.2014), [w:] www.osservatoreromano.va/pl/new/nie-był-dziwny-wypadek [dostęp: 1.10.2018]. Tekst liczącego 228 stron wyroku: Poder Judicial de la Nación Tribunal Oral Federal de La Rioja, 97000411/2012, *Causa lesa humanidad “Monseñor Angelelli”*, [w:] www.cij.gov.ar/nota-14019-Lesa-humanidad-difunden-fallo-que-conden-a-los-dos-acusados-en-el-juicio-por-el-homicidio-del-obispo-Angelelli.html [dostęp: 1.10.2018].

liceum. Jednak po szkole II stopnia Carlos podjął studia najpierw w zakresie weterynarii, a następnie cywilnej inżynierii lądowej. Porzuciwszy je, pracował w rejestrze własności, angażując się w działalność chrześcijańskiej młodzieży robotniczej (JOC), z asystentem ks. Angelellim, którego poznał w czasie nauki w liceum.

W 1965 r. spotkał franciszkanów, w czasie jednego ze zjazdów Ruchu Fokolari i zdecydował się wstąpić do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych. Po odbytych nowicjacie w 1966 r. złożył pierwsze śluby zakonne, a po ukończeniu studiów filozoficzno-teologicznych przyjął święcenia kapłańskie (12 grudnia 1972 r.), których na jego prośbę udzielił mu bp Enrique Angelelli, ceniony przez niego za pracę z ubogimi. Zresztą sam poszedł podobną drogą, najpierw pracując w niższym seminarium w Moreno, a następnie w najtrudniejszych miejscach parafii franciszkańskiej José León Suárez (Gran Buenos Aires). „Zasiał tam ziarno, które później wykiełkowało w grupie młodych ludzi, w których zaszczepił chrześcijańskie zaangażowanie wraz z ewangeliczną opcją dla ubogich i najbardziej potrzebujących w poszukiwaniu nowych dróg, które doprowadziłyby do bardziej sprawiedliwego społeczeństwa”¹². Wreszcie poprosił o zgodę na pracę w diecezji La Rioja, którą wtedy kierował bp Angelelli. Uzyskawszy aprobatę kustosa prowincjalnego o. Jorge Morosinotto w 1975 r. przybył do jego diecezji. Został mianowany wikariuszem parafii w wiosce Chamental, w strefie Los Llanos Riojanos, gdzie proboszczem był francuski ks. Gabriel Longueville¹³. Mieszkańcy byli pracownikami rolnymi; podobnie jak w diecezji ok. 90% żyło w ubóstwie. Po zamachu wojskowym w marcu 1976 r. zaczęły się naciski, wysuwano groźby wobec o. Carlosa, na które w jednej z ostatnich homilii odpowiedział: „Mogą uciszyć głos tego kapłana. Mogą uciszyć głos biskupa, ale nigdy nie będą mogli uciszyć głosu Ewangelii”¹⁴.

Gabriel Longueville urodził się 18 marca 1931 r., w wiejskiej osadzie Étables Ardèche, należącej do francuskiej diecezji Viviers. W 1942 r. wstąpił do niższego seminarium, a w 1948 r. do wyższego seminarium duchownego. Wyświęcony na kapłana 23 lipca 1957 r., uczył języka w niższym seminarium, jednak ciągle pragnął głosić Ewangelię poza granicami. Gdy otrzymał pozwolenie, udał się do Meksyku, aby przygotować się do posługi, a w 1970 r. przybył do Argentyny – do

¹² H.S. LUPPI, *Un futuro santo y su paso en las villas de J.L. Suárez*, [w:] <http://villasweb.org/2016/02/24/un-futuro-santo-y-su-paso-en-las-villas-de-j-l-suarez/> [dostęp: 1.10.2018].

¹³ G. ZANIN, *XXII Aniversario de la muerte de fray Carlos De Dios Murias*, [w:] www.ofmconv.org/x/Murias-sp.htm [dostęp: 11.10.2018].

¹⁴ D.A. REHIN, *Memoria de un Testigo: testimonio de la vida de fray Carlos de Dios Murias*, Buenos Aires: Misiones Franciscanas Conventuales 2005, s. 160.

Corrientes. W marcu 1971 r. został inkardynowany do diecezji, a w 1972 r. bp Angelelli mianował go proboszczem w Chamental. Przemierzał terytorium parafii, poznawał ludzi, o czym pisał do rodziny i przyjaciół: „warunki życia większości są tragiczne; ich pensje są trzy razy mniejsze niż w Buenos Aires, ludzie nie mają pewnej pracy. Naprawdę, nie wie się z czego żyją rodziny [...] Niestety, zalegające śmieci, to siedlisko much. W dzielnicy jest epidemia porzucanych rodzin. Zorganizowaliśmy grupy aby pozyskać ubrania i rozdzielić wśród tych, co nie mają”¹⁵. Od 1975 r. miał współpracownika – o. Carlosa de Dios Murias, z którym wspólnie wcielali w życie program duszpasterski bpa Enrique: w duchu służby, we współpracy, według nauki Soboru Watykańskiego II, z odniesieniem do rzeczywistości społeczno-religijnej ludności, aby promować integralny rozwój człowieka¹⁶.

W niedzielę 18 lipca 1976 r., po wieczornej Mszy św., o. Carlos Murias i ks. Gabriel jedli kolację w domu Sióstr św. Józefa, które posługiwały w parafii Zbawiciela w Chamental. Wtedy to zjawili się dwaj cywile, którzy przedstawiając się jako policjanci federalni, wezwali o. Carlosa do siedziby władz prowincji. Ks. Gabriel nie chciał go pozostawić samego, dlatego zakrzyknął „idę z wami”¹⁷. Zawieziono ich do bazy wojskowej w Chamental, gdzie ich torturowano i prawdopodobnie zamordowano¹⁸. Dopiero we wtorek, 20 lipca, robotnicy kolejowi napotkali w pobliżu torów, ok. 5 km na południe od Chamental, ich ciała, nafaszerowane strzałami, złączone kajdankami, ze śladami tortur. W trakcie homilii pogrzebowej 22 lipca, bp Angelelli zwrócił się do sprawców, ofiarując im przebaczenie, bo „tak mówi Ewangelia: wybaczaj!”, i prosił by Bóg skruszył ich serca, aby się nawrócili do Boga, byli dobrymi jego dziećmi i dobrymi braćmi dla bliźnich¹⁹. Wojskowi nie zezwolili na podanie w środkach masowego przekazu informacji o pogrzebie ani komunikatu biskupa do wiernych, w związku ze śmiercią kapłanów.

3. WENCESLAO PEDERNEIRA

Dnia 25 lipca 1976 r., w Sañogasta, we własnym domu, nad ranem o 2.45, na oczach żony oraz trojga dzieci został sześciokrotnie raniony z broni palnej, przez grupę czterech zakapturzonych osób, Wenceslao Pedernera; zmarł tego dnia

¹⁵ Gabriel Longueville, [w:] <http://diocesisdelarioja.files.wordpress.com/2016/07/04-gabriel-lonfueville.pdf> [dostęp: 1.10.2018], s. 1.

¹⁶ NAZARENO PASTRONE, *Mons. Enrique Angelelli, testigo de la fe*, s. 52-53.

¹⁷ Tamże, s. 2.

¹⁸ COMISIÓN NACIONAL SOBRE LA DESAPARICIÓN DE PERSONAS, *Nunca más. Informe ...*, Buenos Aires: Eudeba 1984, s. 472.

¹⁹ E. ANGELELLI, *Homilía con motivo del entierro de los sacerdotes Gabriel Longueville y Carlos Murias*, [w:] *Pastor y Profeta*, Buenos Aires: Claretiana 1986, s. 132.

o 15.00 w szpitalu w Chilecito, przyjąwszy wcześniej sakramenty święte oraz wybacząc sprawcom²⁰.

Wenceslao urodził się 28 września 1936 r. w Los Jagüeles, w prowincji San Luis. Uczył się i pracował, już w 16 roku życia przybył do Mendozy, do pracy w winnicy. W czerwcu 1961 r. poznał przyszłą żonę (Martha Ramona Cornejo), córkę zarządcy winnicy; mimo stawianych przez niego trudności młodzi pobrali się 24 marca 1962 r. w kościele św. Izydora Oracza w Rivadavia. Jak zeznała żona, Wenceslao nie był religijny, dlatego nie chciał ślubu kościelnego. Jednak po kilku dniach wyraził taką gotowość, zaś po zbudowaniu kościoła na terenie winnicy, pod wpływem Biblii zmienił swój stosunek także do instytucji kościelnych. W 1968 r. uczestniczył w misjach ludowych, wraz z żoną zostali wybrani liderami grupy rodzin, gromadzących się na rozważaniu Pisma św. Został katechistą. W przemianie tej pomogli też poznani Carlos di Marco y Rafael Sifré, utrzymujący relacje z bpem Angelellim. Zachęcili Wenceslao, aby przyjechał do La Rioja, bo brakowało tam osób pracujących w Kościele na rzecz potrzebujących. Już wcześniej był wybrany związkowcem do prezentowania stanowiska robotników rolnych, włączył się w ruch wiejski Akcji Katolickiej.

W czerwcu 1973 r. wraz z rodziną przybył w pobliże stolicy prowincji – do Anguinán, a następnie do Sañogasty, gdzie kupili teren i organizowali kooperatywę pracy, łącząc ją z rozwijaniem życia wiarą. Pozostając zaangażowanymi w ruch wiejski Akcji Katolickiej diecezji, przenieśli się do parafii Nuestra Señora de la Candelaria de Sañogasta. Wtedy zaczęło się zastraszanie go, kierowanie gróźb i ostrzeżeń, a wreszcie dał życie za „ideały, prostotę życia w służbie”²¹.

II. SPRAWY I PROCESY BEATYFIKACYJNE

Według prowincjała franciszkanów w Argentynie i Urugwaju o. Carlosa Trovarelliego, kard. J.M. Bergoglio zaaprobował rozpoczęcie sprawy o. Carlosa de Dios Muriasa „z dyskrecją”, by zapobiec blokadzie ze strony biskupów argentyńskich przeciwnych tego typu inicjatywom w odniesieniu do kapłanów

²⁰ Świadectwo o. Gonzalo Llorente, [w:] <http://martiresargentinos.blogspot.com/2012/07/wenceslao-pedernera-laico.html> [dostęp: 1.10.2018].

²¹ Słowa biskupa Colombo w czasie uroczystości rocznicowych w Sañogasta: G. CARRIZO, *Recordan al laico Wenceslao Pedernera en Sañogasta*, „El Diario Chilecito” el Monday 27 de July de 2015, s. 1; zob. J.J. GRAVET, *Martires de la Iglesia en Argentina. Wenceslao Pedernera (39 años)*, [w:] <http://martiresargentinos.blogspot.com/2012/07/wenceslao-pedernera-laico.html> [dostęp: 10.10.2018]; *Quién fue el laico asesinado en Sañogasta que el Vaticano analiza canonizar*, [w:] <http://www.elfederalonline.com/2017/03/09/quien-fue-el-laico-asesinado-en-sanogasta-que-el-vaticano-analiza-canonizar/> [dostęp: 12.10.2018].

zaangażowanych w sprawy społeczne w latach siedemdziesiątych²². Fakty jednak są takie, że opinia męczeństwa rozpowszechniła się w diecezji i wśród Braci Mniejszych Konwentalnych. Biskup La Rioja Bernardo Witte podjął decyzję o rozpoczęciu przygotowań do procesu beatyfikacyjnego wszystkich czterech męczenników, ustanawiając 22 czerwca 1990 r. specjalną komisję, która zgromadziłaby całą możliwą dokumentację wydarzeń z lipca i sierpnia 1976 r. Jednak jego następcą na urzędzie bp Fabriciano Sigampa, prace komisji zawiesił²³. Owszem, w trzydziestą rocznicę śmierci bpa Angelelli, kard. Bergoglio wygłosił homilię w katedrze w La Rioja, w której mówił o dialogu pasterza z ludem, jakiego doświadczył osobiście w La Rioja, „dialogu coraz bardziej prześladowanego, Kościoła prześladowanego, Kościoła znaczonego krwią Wenceslao, Gabriela i Carlosa [...], wreszcie krwią pasterza, który był świadkiem wiary”²⁴. Jednak dopiero cztery lata później – 19 lipca 2010 r. – nowy biskup z La Rioja Roberto Rodríguez ogłosił zamiar rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego „męczenników z Chamental”, jak ich powszechnie nazywano. Później dołączono do tej sprawy zamordowanego 25 lipca 1976 r., a więc tydzień po kapłanach, Wenceslao Pedernere – świeckiego, katechistę, zaangażowanego w działalność Akcji Katolickiej.

Sprawę wprowadziła diecezja La Rioja, rolę postulatora pełnił postulator generalny Zakonu Braci Mniejszych Konwentalnych Damian Gheorghe Patrașcu, a na terenie diecezji wice postulator o. Martín Bitzer. Inauguracja procesu (sesja otwarcia) w diecezji nastąpiła 31 maja 2011 r. W czerwcu zaś w Chamental celebrowano Mszę św. w kościele Zbawiciela (El Salvador), w którym posługiwali kapłani. Przewodniczył o. José Luis Genaro, w obecności bpa diecezji Roberta Rodrígueza. *Nihil obstat* Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych wydała z datą 24 lipca 2011 r. Po czterech latach – 15 maja 2015 r. – nastąpiło zamknięcie postępowania na terenie diecezji.

Proces beatyfikacyjny bpa Enrique Angelelli w fazie diecezjalnej rozpoczął się dopiero 13 października 2015 r., a zakończył 15 września 2016 r.²⁵ Wcześniej

²² *Papa quiere canonizar a seis religiosos argentinos asesinados por militares*, [w:] www.elobservador.com.uy/nota/papa-/quiere-canonizar-a-seis-religiosos-argentinos-asesinados-por-militares [dostęp: 7.09.2018].

²³ C.M. ZAMBELLI, *Relazione del postulatore generale* (20.11.2000), [w:] <http://www.ofmconv.org/capgen01/reg-Postulator-IT.htm> [dostęp: 1.10.2018].

²⁴ *Homilía del Cardenal Mons. Jorge M. Bergoglio en ocasión del 30 Aniversario del fallecimiento de Mons. Enrique Angelelli – Catedra de La Rioja* (4.08.2006), [w:] www.arzbaires.org.ar/inicio/homiliasbergoglio.html [dostęp: 20.10.2018].

²⁵ M.D. COLOMBO, *Conclusión de la instrucción diocesana de la causa de canonización de Mons. Angelelli*, Circ. Nro. 36/2016, [w:] <https://diocesisdelarioja.wordpress.com/2016/09/07/conclusion-de-la-instruccion-diocesana-de-la-causa-de-canonizacion-de-mons-angelelli/> [dostęp: 1.10.2018].

Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych wydała dekret *nihil obstat* – 21 kwietnia 2015 r. W fazie rzymskiej postępowania nastąpiło połączenie obydwu spraw beatyfikacyjnych. Po opracowaniu *Positio super martyrio*, publikacja poddana została ocenie kongresowi zwyczajnemu teologów (15 maja 2018 r.), zaś 8 czerwca 2018 r. papież Franciszek upoważnił Kongregację Spraw Kanonizacyjnych do wydania dekretu o męczeństwie.

Biegły ze sprawy beatyfikacyjnej Enrique – Luis Liberti, w wywiadzie dla „Vatican Insider”²⁶ stwierdził, że wszyscy trzej duchowni byli ofiarami tego samego procesu politycznego. Świadkowie rozmów z Biskupem po śmierci franciszkanina i ks. Gabriela zeznają, że tenże był przekonany, iż zaczął się proces spirali, która zakończy się „copete rojo”, myśląc o sobie samym. W dniu, kiedy zakończono dochodzenie w sprawie śmierci kapłanów z Chamental, Angelelli został zabity. Zarówno studia historyczne, jak też socjologiczne wykazują, że prowincja La Rioja była najbardziej prześladowana: kto pozostawał w związku z Angelellim, bywał zatrzymywany, więziony czy mordowany. Przywołany Autor uważa, że 40 lat po tej śmierci, Kościół w Argentynie jeszcze nie zwerbalizował wielu spraw z okresu dyktatury wojskowej. Dzięki procesowi beatyfikacyjnemu zaczyna się mówić bardziej otwarcie o wielu z nich, m.in. w diecezji La Rioja.

III. O MĘCZENNIKACH NIEWYGODNYCH DLA ...?

Przed dziesięciu laty napisałem artykuł *O Biskupie niewygodnym dla rządzących*²⁷, zarówno państwem, jak też Kościołem w Argentynie. W pierwszym przypadku znaczące były demokratyczne wybory z 10 grudnia 1983 r., aczkolwiek tajne akta z czasów dyktatury ujawniono dopiero w 2013 r., a wyrok pierwszej instancji w procesie osób oskarżonych o spowodowanie śmierci bpa Angelelli z 1986 r. nie był skuteczny, z powodu amnestii, uchylonej dopiero w 2005 r. W tym drugim wtedy dopiero nastąpiła istotna zmiana, zapoczątkowana pierwszym udziałem delegacji Konferencji Biskupów, na czele z jej przewodniczącym kard. Bergoglio w uroczystościach 30-tej rocznicy śmierci bpa Enrique (2006). Nie jest ona jednak ugruntowana we wszystkich kręgach kościelnych, wierzących, o czym świadczą reakcje na decyzję papieża Franciszka o uznaniu męczeństwa Biskupa i jego współpracowników. Ich beatyfikacja nadal dla niektórych jest niewygodna.

²⁶ *A la Iglesia argentina le falta verbalizar la dictadura*, [w:] www.lastampa.it/2017/03/08/vaticaninsider/a-la-iglesia-argentina-le-falta-verbalizar-la-dictadura [dostęp: 7.09.2018].

²⁷ Zob. przypis 3.

Vicente Montesinos, pytając czy jest ktoś, kto może wyjaśnić mu beatyfikację bpa Enrique Angelelli²⁸, stwierdza wprost, że bycie beatyfikowanym czy kanonizowanym za tego pontyfikatu zaczyna być stanem „wysokiego ryzyka”, gdy odniesiemy go do tak licznych świętych, wzorów dla nas, których wyniesienie na ołtarze poprzedzone było detalicznymi studiami. Podzielając nadal opinie sześcioro świadków, że Biskup zginął w wypadku samochodowym, a nie jako męczennik, który daje życie za Ewangelię, uważa decyzję Franciszka za jeden z filarów przygotowywanej rewolucji, zaprowadzającej marksizm w Kościele argentyńskim, posługując się ubogimi. Według niego, przepowiadanie Biskupa służyło zachęce do zrywu, co skutkowało wzmożeniem przemocy, a w La Rioja ironicznie przekręcano nazwisko biskupa: Angelelli na Satanelli... Przywołany autor uważa więc, że papież Franciszek swoją decyzją odnośnie do uznania śmierci bpa Angelelli i trzech współpracowników za męczeńskie, dokonał poszerzenia pojęcia *odium fidei* o pozycje polityczne ofiar. Nie negując wszystkiego w życiu tej grupy, wskazuje na właściwszą dla nich drogę procesu heroicznego cnót, zarówno Biskupa, jak i Towarzyszy.

Zauważyć najpierw należy, że od początku pontyfikatu Franciszka wielu podkreślało, że jest on otwarty na zmiany zarówno w doktrynie, jak też praktyce²⁹. Przykłady na to wyraźnie dostrzec można również w sprawach kanonizacyjnych. W tym celu przeprowadził kilka nowych regulacji w tym obszarze³⁰. O ile normy dotyczące finansowania procesów, jak też regulamin konsulty medycznej, czy dotyczący autentyczności i konserwacji relikwii mają przede wszystkim zapewnić transparentność i efektywność postępowania oraz kult świętych bez nadużyć, to wyodrębnienie trzeciej miary świętości kanonizowanej, oprócz męczeństwa i cnót heroiczych, ma konstytutywne znaczenie. Dotyczący tego list apostolski w formie motu proprio *Maiorem hac dilectionem* wydał papież Franciszek 11 lipca 2017 r.³¹, czego nie zauważył Montesinos, łągoddząc w finale swoje sta-

²⁸ V. MONTESINOS, *¿Puede alguien explicarme la beatificación de Monseñor Enrique Angelelli?*, [w:] <http://infovaticana.com/blogs/adoracion-y-liberacion/puede-alguien-explicarme-la-beatificacion-de-monsenor-enrique-angelelli/> [dostęp: 7.09.2018].

²⁹ Zob. np. zestawienie: S. MAGISTER, *El paso doble del Papa argentino*, [w:] <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/1351008> [dostęp: 1.08.2017].

³⁰ CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM, *Norme sull'amministrazione dei beni delle Cause di beatificazione e canonizzazione* (10.03.2016), AAS 108 (2016), s. 495-498; TAZ, *Regolamento della Consulta Medica della Congregazione delle Cause dei Santi* (23.09.2016), [w:] <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2016/09/23/0666/01504.html> [dostęp: 1.07.2017]; TAZ, *Las reliquias en la Iglesia: autenticidad y conservación*, [w:] <http://www.causesanti.va/content/causesanti/it/documenti/le-reliquie-nella-chiesaes.html> [dostęp: 10.10.2018].

³¹ FRANCISCUS, *Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio Maiorem hac dilectionem* sull'offerta della vita (11.07.2017), [w:] <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2017/07/11/0484/01075.html> [dostęp: 20.10.2017].

nowisko i proponując drogę heroiczności cnót. Papież wyodrębnił trzecią drogę do świętości kanonizowanej: dobrowolne i szczere ofiarowanie życia za innych i wytrwanie w tym postanowieniu aż do śmierci. Sekretarz Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych zastrzegł, że żadna z dyspozycji tego listu nie narusza doktryny Kościoła katolickiego na temat świętości chrześcijańskiej, która prowadzi do beatyfikacji, ani tradycyjnej procedury³². W związku z przytoczonym wyżej zarzutem, w kontekście *Maiorem hac dilectionem*, należy stwierdzić, że gdyby rozpoczęcie procesów męczenników z diecezji La Rioja nastąpiło po 11 lipca 2017 r., ich prowadzenie byłoby łatwiejsze, wszak dobrowolnie ofiarowali swe życia dla ocalenia innych. Pozostając zaś w tradycyjnym schemacie dróg do świętości kanonizowanej – „cnót” i „męczeństwa”, sprawy drogą męczeństwa zostały podjęte dopiero po wyraźnym wyroku sądu, że bp Angelelli nie zginął w wypadku, lecz został zabity.

Również według teologa biblisty, Eduardo de la Serna, jednego z liderów grupy księży z tzw. opcji na rzecz ubogich, decyzja papieża Franciszka – podobnie jak poprzednia w odniesieniu do abpa Romero – wyraźnie poszerza rozumienie *odium fidei*. Nienawiść do wiary, wcześniej odnoszono do uzasadnienia męczeństwa ofiar komunizmu lub konfliktów etniczno-kulturowych, ale nie tych „zamordowanych przez latynoamerykańskie dyktatury – zachodnie i chrześcijańskie”. Obecnie zaś uznanie to „oznacza, że walka o sprawiedliwość, o godność ubogich i praw człowieka jest konstytutywną częścią wiary chrześcijańskiej”; ma na celu danie impulsu wierzącym poprzez wskazanie na przykłady tych, którzy umarli, oddając się im na służbę³³.

Powyższy tekst brzmi wręcz groteskowo na tle nauczania papieża Benedykta XIV, który już w XVIII w. pisał: „prześladowcą czy tyranem może być nie tylko poganin czy innowierca lecz także niegodziwy chrześcijanin”. Podał przykład króla Bolesława (zabójcy bpa Stanisława), Henryka króla Anglii (w odniesieniu do Tomasza Becketa), czy króla Niemiec Wacława (w przypadku Jana Nepomucena), „z których wszyscy byli katolikami”, a śmierć przez nich została zadana „z nienawiści do szlachetnej postawy (tj. cnoty), która praktycznie odnosi się do wiary”³⁴.

³² M. BARTOLUCCI, *La quarta via. Una nuova fattispecie nell'iter processuale delle canonizzazioni*, „L'Osservatore Romano” (11.07.2017), [w:] www.osservatoreromano.va/it/news/la-quarta [dostęp: 1.10.2017].

³³ *En el camino de la declaración de santidad*, [w:] www.pagina12.com.ar/120366-en-el-cami-no-de-santidad [dostęp: 1.10.2018].

³⁴ BENEDICTUS PP. XIV, *De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione*, t. III, Prati 1840, XIII, 3, s. 114; zob. W. BAR, *Sendero Luminoso –ześladowca*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1999, s. 54-55.

Powielony zarzut, że nastąpiło poszerzenia pojęcia *odium fidei* o pozycje polityczne ofiar, jak też argumentacja, są nieuzasadnione, ponieważ *in odium fidei* nie musi dotyczyć tylko prawd wiary, ale również dobrych dzieł z niej wynikających, co opracował na przykładach spraw z dziejów Kościoła cytowany wyżej papież Benedykt XIV. Uczył on, że obrona chrześcijańskiej cnoty, odrzucenie grzechu, bycie sprawiedliwym, tj. dobrze czyniącym, jest faktycznym wyznaniem wiary – *in facto*, a poniesiona z tego powodu śmierć jest męczeńską³⁵. Ponadto zauważyć należy, że już Ojcowie Kościoła i pisarze chrześcijańscy w centrum rozważań stawiali świadków wiary i ich świadectwo miłości do wiary – *de amore fidei*³⁶. Krytycy decyzji papieskiej ten wątek prawie zupełnie pomijają; dla wielu jest ona nadal trudna do przyjęcia, z uwagi na konieczność stanięcia w obliczu sumienia i dlatego jest niewygodna.

Wreszcie wskazać należy, że Franciszek akcentuje inne aspekty duchowości świętych, czy też inaczej je nazywa, niż czynili to jego poprzednicy. Wyrazny tego przykład znajdujemy przy kanonizacji Matki Teresy. Dla Jana Pawła II była osobą – przesłaniem dla naszych czasów, w tym wiodących tematów jego pontyfikatu, którymi były „cywilizacja miłości”, „poszanowanie życia”. Dla Franciszka bardzo ważne jest jej wyjście do ludzi zmarginalizowanych na peryferiach istnienia ludzkiego, do najuboższych między ubogimi³⁷. Podobnie było w przypadku działalności bpa Enrique, Carlosa, Gabriela i Wenceslao, a teraz jest istotne przy ocenie ich śmierci jako męczeńskiej.

Niekiedy zarzuty są formułowane z „troski” o sprawę. Tak brzmiał głos redakcji „La Nación”: „Powszechnie znany jest rygorizm, z jakim prowadzone są procesy beatyfikacyjne [...] W tym przypadku tego zabrakło”, uważa komentator³⁸. Jednocześnie te same media, w dniu rozpoczęcia pontyfikatu przez papieża Franciszka (19 marca 2013 r.) upowszechniły wiadomość, że Carlos de Dios Murias, jeden z męczenników z Chamental będzie pierwszym błogosławionym ery Franciszkowej³⁹. Gdy ten podjął 5 lat później decyzję, poprzedzoną przepisany procesami i studiami, rozległ się krzyk, że jest nieuzasadniona. Zaprzeczył temu

³⁵ BENEDICTUS PP. XIV, *De Servorum Dei*, t. III, 19.3-4 i 8.

³⁶ W. BAR, *Sprawy kanonizacyjne Męczenników XX wieku. Studium nad jurysprudencją Kongregacji*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2003, s. 141.

³⁷ Zob. FRANCISZEK, *Niestrudzona pracownica miłosierdzia. Homilia...* (4.09.2016), „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 9 (385) 2016, s. 9-10.

³⁸ *Una beatificación de tono político-ideológico*, [w:] www.lanacion.com.ar/2157470-una-beatificacion-de-tono-politico-ideologico [dostęp: 7.09.2018].

³⁹ Zob. *El primer de beato de la “era Francisco” podría ser un cura asesinado por la dictadura argentina*, [w:] <https://www.periodistadigital.com/religion/america/2013/03/19/el-primer-beato-de-la-era-francisco-podria-ser-un-cura-asesinado-por-la-dictadura-argentina.shtml> [dostęp: 1.10.2018].

bp Marcelo Daniel Colombo, w piśmie okólnym do wiernych, a Episkopat Argentyny jego głos przyjął za swój⁴⁰. Wcześniej Biskup udzielił wywiadu, w którym wskazał na dobrą znajomość spraw przez obecnego Papieża. Wspomniał też, że młody Jorge Bergoglio jako asystent towarzyszył generałowi jezuitów (o. Pedro Arrupe) w czasie jego wizytacji w Famatina w diecezji Roja. Wtedy też spotkał bpa Enrique, który głosił konferencję dla grupy przełożonych jezuitów z Ameryki Łacińskiej. Później zaś, jako prowincjał, wizytował domy zakonne w La Rioja, ponownie spotykając się z ordynariuszem miejsca⁴¹. Z kolei 20 maja 1992 r. został powołany na biskupa pomocniczego metropolity Buenos Aires. Od czerwca 1997 r. był arcybiskupem koadiutorem kard. Antonio Quarracino, a po jego śmierci objął rządy w metropolii 28 lutego 1998 r. W tym samym roku (w listopadzie) został ordynariuszem dla wiernych rytów wschodnich. W lutym 2001 r. otrzymał kapelusze kardynalski. Był wiceprzewodniczącym Konferencji Episkopatu Argentyny, a następnie przewodniczącym przez dwie kadencje (2005-2011).

Owszem, zajęło mu trochę lat, aby podejmować decyzje w zakresie spraw kanonizacyjnych. Najpierw, jako metropolita Buenos Aires, Jorge Bergoglio zgodził się na rozpoczęcie sprawy męczenników z okresu rządów ostatniej dyktatury wojskowej (1976-1983). Pierwsza z nich została otwarta 8 sierpnia 2005 r. i dotyczy pięciu pallotynów, zamordowanych w Villa Urquiza (Belgrano) dnia 4 lipca 1976 r., z urodzenia – czterech Argentyńczyków i jeden Hiszpan. Powodem została ustanowiona parafia, w której pracowali – św. Patryka. Według dostępnych danych sprawa nadal pozostaje bez numeru protokołu i *nihil obstat* Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych.

Z kolei nieuzasadnione jest przypisywanie kard. Bergoglio szczególnej zasługi w odniesieniu do rozpoczęcia procesu męczenników z Chamental. Jak wskazano w punkcie II, zabiegi czyniła diecezja; ona też formalnie rozpoczęła sprawę. Nie zmienia tego fakt, że kard. Bergoglio podpisał w 2011 r. wymaganą przez prawo kanonizacyjne opinię Konferencji biskupów Argentyny w sprawie rozpoczęcia tego postępowania, ale w tym przypadku występował jako jej przewodniczący⁴².

⁴⁰ M.D. COLOMBO, Consideraciones sobre manifestaciones periodísticas agraviantes, Circ. Nro. 31/2018, [w:] <http://www.episcopado.org/contenidos.php?id=1766&tipo=unica> [dostęp: 21.10.2018].

⁴¹ A. BELTRAMO ÁLVAREZ, *Más cerca de la beatificación: „Angelelli es nuestro”*, „La Stampa” (16.05.2018), [w:] www.lastampa.it/2018/05/16/vaticaninsider/ms-cerca-de-la-beatificacion-angelelli-es-nuestro [dostęp: 7.09.2018]; zob. N. SCAVO, *Braccato dai lupi per le vie di Buenos Aires. L'incontro tra Bergoglio e il vescovo di La Rioja negli anni della dittatura* (14.10.2014), [w:] www.osservatoreromano.va/it/news/braccato-dai-lupi-le-vie-di-baires [dostęp: 1.10.2018].

⁴² Zob. regulacje w tym zakresie: CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM, *Norme servandae in inquisitionibus ab Episcopis faciendis* (7.02.1983), AAS 75 (1983), pars. I, s. 396-403, nr 11a; TAZ, *Sanctorum Mater. Istruzione per lo svolgimento delle inchieste diocesane o eparchiali nelle Cause dei Santi* (17.05.2007), AAS 99 (2007), s. 465-517.

ZAKOŃCZENIE

Z okazji zbliżającej się beatyfikacji biskupi Argentyny, zgromadzeni na 180 zebraniu plenarnym (21-23.08.2018 r.), wysłali list do administratora diecezji La Rioja, ks. Roberto Enrique Queirolo, w którym zawarte zostały słowa: „Dzisiaj potrzebujemy tych wzorów osób, które wiedzą, jak dać z siebie wszystko w walce o prawa najsłabszych, a jednocześnie są w stanie promować komunie i pokój”⁴³. Należy mieć nadzieję, że tak jak proces beatyfikacyjny spowodował iż o wielu sprawach w dziejach państwa i Kościoła zaczęto mówić otwarcie, tak beatyfikacja Męczenników z diecezji La Rioja, wpłynie na oczyszczenie pamięci i sumień, dla życia w oczekiwanych „komunii i pokoju”.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- BENEDICTUS PP. XIV: De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione, t. III, Prati 1840.
- PIUS EPISCOPUS: De nova erectione et cumscriptione dioecesium provinciarumque ecclesiasticarum in Republica Argentina Nobilis Argentinae nationis Ecclesia (20.04.1934), AAS 27 (1935), s. 257-263.
- FRANCISCUS: Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio Maiorem hac dilectionem sull'offerta della vita (11.07.2017), [w:] <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2017/07/11/0484/01075.html> [dostęp: 20.10.2017].
- CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM: Norme servandae in inquisitionibus ab Espisopis faciendis (7.02.1983), AAS 75 (1983), pars I, s. 396-403.
- CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM: Sanctorum Mater. Istruzione per lo svogimento delle inchieste diocesane o eparchiali nelle Cause dei Santi (17.05.2007), AAS 99 (2007), s. 465-517.
- CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM: Norme sull'amministrazione dei beni delle Cause di beatificazione e canonizzazione (10.03.2016), AAS 108 (2016), s. 495-498.
- CONGREGAZIONE DE LA CAUSE DEI SANTI: Regolamento della Consulta Medica della Congregazione delle Cause dei Santi (23.09.2016), [w:] <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2016/09/23/0666/01504.html> [dostęp: 1.07.2017].
- CONGREGAZIONE DE LA CAUSE DEI SANTI: Las reliquias en la Iglesia: autenticidad y conservación, [w:] <http://www.causesanti.va/content/causadeisanti/it/documenti/le-reliquie-nella-chiesaes.html> [dostęp: 10.10.2018].
- Ley 11.715, Buenos Aires, 20 de Septiembre de 1933, *Boletín Oficial*, 5 de Abril de 1934: [w:] <http://www.saij.gob.ar/11715-nacional-creacion-diocesis-Ins0002516-1933-09-20/123456789-0abc-defg-g61-52000scanyel> [dostęp: 1.10.2018].

⁴³ *Carta de la 180 Comisión Permanente al Administrador Diocesano de La Rioja* (21.08.2018), www.episcopado.org/contenidos [dostęp: 1.10.2018].

ORZECZNICTWO

Poder Judicial de la Nación Tribunal Oral Federal de La Rioja: 97000411/2012, Causa lesa humanidad “Monseñor Angelelli”, [w:] www.cij.gov.ar/nota-14019-Lesa-humanidad-difunden-fallo-que-condena-a-los-dos-acusados-en-el-juicio-por-el-homicidio-del-obispo-Angelelli.html [dostęp: 1.10.2018].

LITERATURA

- A la Iglesia argentina le falta verbalizar la dictadura, [w:] www.lastampa.it/2017/03/08/vaticaninsider/a-la-iglesia-argentina-le-falta-verbalizar-la-dictadura [dostęp: 7.09.2018].
- BAR Wiesław: O Biskupie niewygodnym dla rządzących, [w:] *Gaudium in litteris*, red. W. Bajor [i in.], Lublin: Wydawnictwo KUL 2009, s. 489-499.
- BAR Wiesław: *Sendero Luminoso – prześladowca*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1999.
- BAR Wiesław: *Sprawy kanonizacyjne Męczenników XX wieku. Studium nad jurysprudencją Kongregacji*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2003.
- BAR Wiesław: *Sprawy kanonizacyjne za pontyfikatu papieża Franciszka*, [w:] *Prawo i praktyka kanonizacyjna za pontyfikatu papieża Franciszka*, red. L. Fiejdasz–Buczek, Lublin: Wydawnictwo KUL 2018, s. 17-22 [w druku].
- BARONETTO Luis M.: *Vida y Martirio de Mons. Angelelli Obispo de la Iglesia Católica*, wyd. 2, Córdoba: Ed. Tiempo Latinoamericano 2006.
- BARTOLUCCI Marcello: La quarta via. Una nuova fattispecie nell’iter processuale delle canonizzazioni, *L’Osservatore Romano* (11.07.2017), [w:] www.osservatoreromano.va/it/news/la-quarta [dostęp: 1.10.2017].
- BELTRAMO ÁLVAREZ A.: Más cerca de la beatificación: „Angelelli es nuestro”, *La Stampa* (16.05.2018), [w:] www.lastampa.it/2018/05/16/vaticaninsider/ms-cerca-de-la-beatificacion-angelelli-es-nuestro [dostęp: 7.09.2018].
- CARRIZO Gastón: Recordan al laico Wenceslao Perdernera en Sañogasta, *El Diario Chilcito* el Monday 27 de July de 2015, s. 1.
- Carta de la 180 Comisión Permanente al Administrador Diocesano de La Rioja (21.08.2018), www.episcopado.org/contenidos [dostęp: 1.10.2018].
- COLOMBO Marcelo D.: Consideraciones sobre manifestaciones periodísticas agraviantes, Circ. Nro. 31/2018, [w:] <http://www.episcopado.org/contenidos.php?id=1766&tipo=unica> [dostęp: 21.10.2018].
- COLOMBO Marcelo D.: Conclusión de la instrucción diocesana de la causa de canonización de Mons. Angelelli, Circ. Nro. 36/2016, [w:] <https://diocesisdelarioja.wordpress.com/2016/09/07/conclusion-de-la-instruccion-diocesana-de-la-causa-de-canonizacion-de-mons-angelelli/> [dostęp: 1.10.2018].
- COLOMBO Marcelo D.: Reconocimiento del Martirio de Mons. Angelelli, los padres Murias y Longueville y el laico Wenceslao Pedernera, Circ. Nro. 24/2018 (8.06.2018), [w:] <https://diocesisdelarioja.wordpress.com/2018/06/08/1272/> [dostęp: 1.10.2018].
- COMISIÓN NACIONAL SOBRE LA DESAPARICIÓN DE PERSONAS: *Nunca más. Informe ...*, Buenos Aires: Eudeba 1984.
- El primer de beato de la “era Francisco” podría ser un cura asesinado por la dictadura argentina, [w:] <https://www.periodistadigital.com/religion/america/2013/03/19/el-primer-beato-de-la-era-francisco-podria-ser-un-cura-asesinado-por-la-dictadura-argentina.shtml> [dostęp: 1.10.2018].
- En el camino de la declaración de santidad, [w:] www.pagina12.com.ar/120366-en-el-camino-de-santidad [dostęp: 1.10.2018].
- FRANCISZEK: Niestrudzona pracownica miłosierdzia. Homilia... (4.09.2016), *L’Osservatore Romano*, wyd. pol. 9 (385) 2016, s. 9-10.

- Gabriel Longueville, [w:] <http://diocesisdelarioja.files.wordpress.com/2016/07/04-gabriel-lonfueville.pdf> [dostęp: 1.10.2018].
- GRAVET Juan J.: Martires de la Iglesia en Argentina. Wenceslao Pedernera (39 años), [w:] <http://martiresargentinos.blogspot.com/2012/07/wenceslao-pedernera-laico.html> [dostęp: 10.10.2018].
- Homilía del Cardenal Mons. Jorge M. Bergoglio en ocasión del 30 Aniversario del fallecimiento de Mons. Enrique Angelelli – Catedra de La Rioja (4.08.2006), [w:] www.arzbaires.org.ar/inicio/homiliasbergoglio.html [dostęp: 20.10.2018].
- Las Cinco Conferencias Generales del Episcopado Latinoamericano, Bogotá: CELAM 2014.
- LUPPI Hilda S.: Un futuro santo y su paso en las villas de J.L. Suárez, [w:] <http://villasweb.org/2016/02/24/un-futuro-santo-y-su-paso-en-las-villas-de-j-l-suarez/> [dostęp: 1.10.2018].
- MAGISTER Sandro: El paso doble del Papa argentino, [w:] <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/1351008> [dostęp: 1.08.2017].
- MONTESINOS Vicente: ¿Puede alguien explicarme la beatificación de Monseñor Enrique Angelelli?, [w:] <http://infovaticana.com/blogs/adoracion-y-liberacion/puede-alguien-explicarme-la-beatificacion-de-monsenor-enrique-angelelli/> [dostęp: 7.09.2018].
- NAZARENO PASTRONE Pablo: Mons. Enrique Angelelli, testigo de la Fe, *Revista Teología* 42 (2015), nr 118, s. 49-65.
- OLIBERTI Luis O., PASTRONE Pablo N.: Enrique Angelelli, obispo de la Rioja: a imagen de Buen Pastor, Buenos Aires: Ed. Guadalupe Agape Libros 2016.
- Papa quiere canonizar a seis religiosos argentinos asesinados por militares, [w:] www.elobservador.com.uy/nota/papa-quiere-canonizar-a-seis-religiosos-argentinos-asesinados-por-militares [dostęp: 7.09.2018].
- Pastor y Profeta. Mensajes de Monseñor Angelelli, Buenos Aires: Ed. Claretiana 1986.
- PIETRZAK Andrzej: Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła, Pieniężno: Referat Misyjny Seminarium Duchownego Wербistów 2002.
- Quién fue el laico asesinado en Sañogasta que el Vaticano analiza canonizar, [w:] <http://www.elfederalonline.com/2017/03/09/quien-fue-el-laico-asesinado-en-sanogasta-que-el-vaticano-analiza-canonizar/> [dostęp: 1.10.2018].
- REHIN Domingo A.: Memoria de un Testigo: testimonio de la vida de fray Carlos de Dios Murias, Buenos Aires: Misiones Franciscanas Conventuales 2005.
- SCAVO Nello: Braccato dai lupi per le vie di Buenos Aires. L'incontro tra Bergoglio e il vescovo di La Rioja negli anni della dittatura (14.10.2014), [w:] www.osservatoreromano.va/it/news/braccato-dai-lupi-le-vie-di-baires [dostęp: 1.10.2018].
- TOMASZEWSKI Jarosław: Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej, Las Cinco Conferencias Generales del Episcopado Latinoamericano, *Roczniki Teologii Katolickiej* 14 (2015), nr 2, s. 171-174.
- Una beatificación de tono político-ideológico, [w:] www.lanacion.com.ar/2157470-una-beatificacion-de-tono-politico-ideologico [dostęp: 7.09.2018].
- ZAMBELLI Cristoforo M.: Relazione del postulatore generale (20.11.2000), [w:] <http://www.ofmconv.org/capgen01/reg-Postulator-IT.htm> [dostęp: 1.10.2018].
- ZANIN Gabriel: XXII Aniversario de la muerte de fray Carlos De Dios Murias, [w:] www.ofmconv.org/x/Murias-sp.htm [dostęp: 11.10.2018].

OD NIEWYGODNEGO BISKUPA DO NIEWYGODNEJ DECYZJI
O UZNANIU JEGO MĘCZENSTWA

Streszczenie

Tytuł wskazuje na kontynuację podjętego 10 lat temu zagadnienia. Wówczas artykuł traktował *O Biskupie niewygodnym dla rządzących w Argentynie* – państwem, jak również Kościołem. Mimo przemian, jakie dokonały się w obydwu społecznościach (upadek dyktatury wojskowej po wyborach z 1983 r.; zmiany w episkopacie i sądowym wyświehleniu okoliczności zabójstwa bpa Angelellego), niektórzy kontestują decyzję papieża Franciszka o uznaniu męczeństwa Biskupa i jego współpracowników (z 8 czerwca 2018 r.). Dla nich teraz beatyfikacja jest niewygodna.

Autor polemizuje z podnoszonymi argumentami, z prawnokanonicznego punktu widzenia i praktyki kanonizacyjnej. Mając na uwadze wpływ czasu Męczenników z diecezji La Rioja (zginęli w 1976 r.), jak też przestrzeń (kontynent południowoamerykański), podał najpierw ich krótki biografię. W związku z licznymi nieprawdziwymi danymi oraz nadinterpretacjami w środkach przekazu, co do przebiegu procesów beatyfikacyjnych w fazie diecezjalnej, uporządkował również podstawowe dane.

Słowa kluczowe: Enrique Angelelli; Carlos de Dios Murias; Gabriela Longueville; Wenceslao Pedernera; męczennicy; proces beatyfikacyjny; Bergoglio

FROM AN INCONVENIENT BISHOP TO AN INCONVENIENT DECISION
ABOUT RECOGNITION OF HIS MARTYRDOM

Summary

The title indicates the continuation of the issue that was taken 10 years ago. At that time the article concerned *About the Bishop uncomfortable for the governing* in Argentina – the state as well as the Church. Despite changes in both communities (the decline of the military dictatorship after the 1983 elections, changes in the episcopate and judicial clarification of the circumstances of the murder of Bishop Angelelli), some contest the decision of Pope Francis to recognize the martyrdom of the Bishop and his co-workers (June 8, 2018). For them beatification is now inconvenient.

The author polemizes with the arguments raised, from the legal-canonical point of view and canonization practice. Bearing in mind the passage of the time of the Martyrs from the Diocese of La Rioja (died in 1976), as well as space (the South American continent), the author gave their short biographies first. Due to numerous false data and misinterpretations in the media about the course of beatification processes in the diocesan stage, the author also organized the basic data.

Key words: Enrique Angelelli; Carlos de Dios Murias; Gabriela Longueville; Wenceslao Pedernera; martyrs; process of beatification; Bergoglio